

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2021

KAEDI YA GO TSHWAYA

MADUO: 80

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 24.

KAROLO YA A: POKO**MELODI YA POKO – RM Ramagoshi****POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

TUMELO – LEKGETHO JM LE BA BANGWE

- Lerato le e seng lona ke le re le itemogelang fa batho ba tsena mo leratong e se ka ntlha ya go rata/ go ratana mme e le ka ntlha ya maikaelelo mangwe asele. Lerato le e seng lona le kotsi tota.
- *Delila* o senola bokotsi jwa lerato le e seng lona mo lebokong la Tumelo.
- Go ne go se ope yo o tshamekelang mo go *Samson* ka ntlha ya maatla a o neng a na le ona. E ne e le segatlhamelamasisi ka le tau tota a ne a sa e tshoge sepe.
- Batho ba kile ba leka go mo tlhasela ka ba ne ba sa itse maatla a a nang nao. Ba ne ba ithaya ba re o bokgwabo jaaka potsane, mme a ba lwantsha. Ba kopa maitshwarelo mo go ena ka ba ne ba ikotlhaela go lwa nae.
- O ne a ba kgorogela jaaka nkwe a ba bolaya ka tshaka e a neng a e dirile ka letlhaa la esele, mme ditopo tsa bona tsa sala di gasagasane.
- Banna ga ba a ka ba tlhola ba tlabana gape ka ba ne ba tshaba seganka se, mme *Delila*, moratiwa wa gagwe a mo logela leano gore a tle a mo koafatse.
- *Samson* o ne a ntsha sephiri sa thata ya gagwe mo go *Delila* sa gore maatla a gagwe a tswa mo moriring ka a ne a ithaya a re o a mo rata. Se, ya nna sebetsa sa ga *Delila* go beola moriri ka bokhukhuntswanwe, mme *Samson* a felelwa ke maatla, mme se sa dira gore banna ba kgone go mo tlhasela.
- Dira tsa gagwe di ne tsa mo dira jaaka di batla. Go ne go lebetse gore ke seganka se se neng se tshajwa ke batho botlhe.
- Seganka se se neng se tshajwa ke batho botlhe sa gonngwa matlho ka ntlha ya lerato le e seng lona mme batho ba itumetse ka ntlha ya ditiro tsa lerato le e seng lona.
- Lerato le e seng lona le tsentse botshelo jwa ga *Samson* mo kotsing. Le tlisitse kgaogano le go sa ikanyege mo baratanning.
- Ke ithutile gore lerato le e seng lona le kotsi ka le ka go tsenya mo mathateng jaaka fa re bona *Samson* a fenngwa ke Bafilisita ka ntlha ya lekgarebe la gagwe *Delila*/ Go sa tlhomame mo tumelong ya gago go kotsi jaaka go dirile gore *Samson* a letlelele *Delila* go mo beola moriri ka e ne e le sephiri se maatla a gagwe a tswang gona.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**SEGO SA METSI – G Setlalekgosi**

- 2.1 Dikamano tsa ngwetsi le mmatsale. (2)
- 2.2 Tlogelo ya **di** mo go 'nawa' boemong jwa 'dinawa' go tlisa go kibakibela ga mola wa leboko/ Go oketsa lebelo la moribo le moretheto wa molatheto. (2)
- 2.3 Letsatsi le se ka la tlhola le tlhabela ngwetsi/le se ka la go tswela o le mo dikobong. (2)
- 2.4 Kaediso – e dirisitswe go kaedisa ngwetsi ka sego sa metsi ka e le tiro e e dirwang ke dingwetsi./Tshotlo – Mmatsale o bitsa ngwetsi ya gagwe tsagana, o tlhola a pharame fela e bile o mo kaya e le letagwa. (2)
- 2.5 Motho ga a itsiwe e se naga, jaaka fa re bona mmatsale a fetogetse ngwetsi ya gagwe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) **[10]**

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**SEMPE A LEŠOBORO – GK Setou**

- 3.1 Go dira kwa makgoweng/go ya majako. (2)
- 3.2 Kemedi – go raya gore modiri o ne a tshoga fa go twe a dire ka bonako/ pelo e dirisitswe go emela modiri yo o neng a tshoga fa go twe a dire tiro ya gagwe ka bonako. (2)
- 3.3 Sempe yo o leng wa losika lwa ba ba sa rupang kgotsa ba ba sa rutegang o ne a tshematshema mo ntlong fa a dira. (2)
- 3.4 Poeletsomodumo – go tlisa molodi/moutlwalo o o neng o bontsha boitumelo jo bo neng bo le kwa gaabo Sempe ka go boeletsa tumammogo 'l'./
Poeletsomafoko – go gatelela boitumelo jo bo neng bo goelediwa kwa gaabo Sempe fa a goroga ka go boeletsa lefoko 'lela'./
Sesura – go gatelela boitumelo jo bo neng bo le teng kwa gaabo Sempe. (2)
(E le NNGWE fela)
- 3.5 Ke ithutile gore boitshoko bo tlisa katlego/o tshwanetse go dira ka thata le fa go ka nna thata jang/nko ya kgomo mogala, tshwara ka thata e se re go utlwa sebedu wa kgaoga. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) **[10]**

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**BOTSOFE – LD Raditladi**

- 4.1 Ke sonete/leboko la mela e le lesomelebhone. (2)
- 4.2 Okotheifi/mela ya ntlha e robedi - mmoki o bua ka malatsi a bona a bonyana le ditiro tse ba neng ba kgona go di dira. (2)
Sesetete/mela e merataro e e latelang - mmoki o bua ka botsofe jwa bona kgotsa e senola seemo le ditebego tsa botsofe jwa bona. (2)
- 4.3 Batsofe ba tsoga ba le mo ditlhabing/ Ba tsoga ba lela. (2)
- 4.4 Ke ithutile gore batho ga ba nnele bašwa ruri go na le nako ya botsofe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) [10]

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE**

- 5.1 Go wela/go khutla ga ngwaga. (2)
- 5.2 Neeletsano
Malatsi, dibeke le dikgwedi di fetile.
Di fetile ka ponyo ya leitlho/.
Mafoko a a reng 'di fetile', a feleletsa mola 5/ o o fa godimo a bo a simolola mola 6/ o o latelang. (2)
- 5.3 Mothofatso - mmoki o botsa ngwaga o mošwa potso e kete ke motho, o batla go itse gore o ba tsholetse eng. (2)
- 5.4 Dinamane di thula matsele ka tlhogo ka di supa kgora. (2)
- 5.5 Ke molaetsa wa gore o tshwanetse go lebala ka ngwaga o o fetileng fa e le gore o ne o sa go siamela mme o itumelele o o tlang. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) [10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- Tlhagiso e e reng leina le ya boreelelong/lebe seromo ke boammaaruri gonne re fitlhela maitsholo, dimelo tsa baanelwa le ditiragalo tse ba di dirang di nyalana le maina a ba a teilweng go supa fa leina le roma.
- Bokao jwa leina Gokatweng, ke gore ga go sepe se se ka tlholang se buiwa kgotsa se dirwa gonne go setse go diragetse. Go supa fa leina lebe e le seromo, Gokatweng o ne a tshola ngwana le monna wa Mosweu, ntswa se, e le moila mo setsong sa Bantsho, fela go ne go se kitla go dirwa sepe ka a setse a tshotswe gonne Setswana se re o tlaa tsholwa leng e seng o tlaa gola leng.
- Gokatweng o ne a atholelwa botshelo jwa gagwe jotlhe kwa kgolegolong ka ntlha ya fa a ne a ikamantse le Mokwepa mo tirong ya gagwe ya go retla batho. Go ne go se sepe se Motswagauteng a ka tlholang a se dira ka e ne e le gone a bonang mmaagwe kwa kgotlatshekelo mme a atholelwa botshelo botlhe kwa kgolegolong. O ne a tshwanelwa ke go amogela le go ithoboga ka se se setseng se diragetse.
- Gokatweng o romela ngwana ka tekisi kwa go mmaagwe mme go ne go se kitla go dirwa sepe ka ngwana a setse a rometswe gae.
- Mosala leina la gagwe le ile boreelelong gonne go tswa kwa GaLowe, mo lelapeng, fa go na le ngwana wa mosimane o bidiwa mosalagae ka e tlaa nna ena yo o tlhokomelang lelapa fa basetsana bona ba tsewa ka ntlha ya kgole ya lenyalo.
- Mo lelapeng la gaabo, Mosala ke ena yo o neng a sala a le esi ka bobedi jwa batsadi ba gagwe bo ne ba ithobalela, mme kgaitsadie ena a ne a atholelwa botshelo jwa gagwe botlhe kwa kgolegolong. Go supa fa leina le roma, o ne a boa kwa bokgwelwa, mme a fitlha a koba setlogolo sa gagwe le go se amoga boswa jo rraagwemogolo a neng a mo abetse bona ka ena a ne a ineile naga. Fa setlogolo sa gagwe se se na go ngweega, o sala a le esi mo lelapeng le go tsenelela leruo le batsadi ba gagwe ba neng ba le kgobokantse. Seno ke sesupo sa gore leina le a roma.
- Leina la ga Mokwepa le ile boreelelong ka semelo le mekgwa ya gagwe e ne e tsamaisana le yona noga ya mokwepa ka sebele, e e itsiweng ka go kobonya batho diphogwana ba sa e bone. Go supa fa ditiro tsa motho di latela leina la gagwe, o ne a gapa ka dikgoka le go bolaya batho, mme morago a ba retle. A boe a ba kute meriri a ye go e rekisetsa bonkadilatlha le masankoma ka tlhotlhwa e e kwa godimo bogolosegolo jang ya Basweu le ya Bammala. Kgwebo e ya go retla le go bolaela batho meriri ya bona ga ga Mokwepa, ke sesupo sa gore maina a a tewang bana a tota a roma kwa ntle ga pelaelo epe.
- Mosadimogolo ljelele o neela ngwana leina la Motswagauteng ka mmaagwe a mo rometse ka thekesi e le sephuthelwana go tswa kwa Gauteng. Motswagauteng fela jaaka leina la gagwe, o ne a dira ditiro tse di dirwang ke batho ba ba tswang kwa Gauteng go supa fa leina le ya boreelelong, sekao, fa malomaagwe Motswagauteng a mo itaya, o tsena ka lenga la seloko ntswa bana ba kwa magaeng ba metlheng eo ba ne ba se kitla ba dira jalo.

- O ngweega jaana mo gae ka ntlha ya thotloetso ya leina le a le filweng. O palama terena o ya Gauteng go bontsha fa tota leina lebe le roma. O ya Gauteng, e nna ngwana wa mebila, mme ka dinako tseo go ne go se na dilo tsa mofuta o kwa magaeng.
- Leina la ga Kabo le ile boreelelong ka a ne a dira ditiro tse leina le di kayang. Motswagauteng o ne a sotlwa ke batho ba a tsholwang nabo, ditsala gammogo le setšhaba, mme le fa go ntse jalo, o ne a iponela tsala ya boikanyego e e neng e mo ema nokeng ka dinako tsothe. Kabo e ne ya nna kabelo tota go tswa mo Modimong ka a ne a mo thusa le go mo rotloetsa fa a le mo mathateng mme a itirela lesika nae.
- Ba ne ba dirisana mmogo ka go kgorometsa dikariki kwa mabenkeleng go thusa batho ba ba rweleng dithoto tse di bokete. Go supa fa leina le ya boreelelong Kabo o ne a mo abela bontlhannngwe jwa madi a a neng a a dirile. O ne gape a mo naya maroko kwa gaabo fa malomaagwe a ne a le kwa bookelong. O mo abetse maele a go dira madi ka kolotsana ya gagwe.
- Go tota go itlhalositse fa leina le ya boreelelong. [25]

POTSO 7 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea

- 7.1 Basimane ba magodu/ basimane ba ba tsieditseng Motswagauteng. (1)
- 7.2 O ne a sa batle fa Motswagauteng a ka bona sefatlhego sa gagwe ka a ne a ikaelela go mo tsietsa. (2)
- 7.3 Lebenkele le ne la tswalwa a ise a bone basimane ba a ba neileng madi a ditlhako tsa sesolo.
Fa a botsa ka mosimane yo o dirang mo lebenkeleng, ga twe ga go na mosimane yo o dirang foo. (2)
- 7.4 Ke fa a lemoga gore go na le mojako o mongwe ka kwa morago. (2)
- 7.5 Go lemosiwa gore botsotsi ba tlaa mmolaya.
Kgakologelo ya gore Tsotsi o bolailwe gona mo Gauteng. (2)
- 7.6 O ne a le montle
Nko ya gagwe e le motopo
Ditsebe di phukaletse/di katogile logata
Matlho a matala
Moriri wa basweu/moriri o ka re moetse
(Di le PEDI fela) (2)
- 7.7 Go nna le lerato la go tlhokomela/go tshwenyega ga ga Kabo go dira gore a rute Motswagauteng go iphataphatela mo botshelong/go nna le boutlwelobotlhoko ga ga Kabo go mo rotloetsa go se ineele mo dikgobalong. (2)
- 7.8 Mosadimogolo ljelele o ne a mo diretse ka boikanyego go tswa bokgarebeng jwa gagwe go fitlhela a tlogela fa a ne a ya go godisa setlogolwana sa gagwe, e leng, Motswagauteng. (2)

- 7.9 Mosadi o ne a neela Motswagauteng madi go duela setimela ka rradithekete a ne a batla go mo tshwara. Se, se tseweletsa ditiragalo gonne a mo thusitse gore a se ka a tshwarwa. (2)
- 7.10 Nnyaya - gonne o tshwanetse go tsaya maikarabelo a ditiro tsa gago/ga o a tshwanela go romela lesele le sa tlhokomelwa ke ope jaaka o ka re go romelwa poso.
Ee - go botoka go bo a mo rometse jaaka sephuthelwana go na le go re a ka bo a mmolaile kgotsa a mo latlhile.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 7.11 Ee - se nyalana le ditiragalo gonne tsotlhe di dikologa mo seiponeng se se neng se rotloetsa Motswagauteng go ikamogela fela jaaka fa a ntse/Seipone ke sone se se neng se dira gore Motswagauteng a atlege mo botshelong. (2)
- 7.12 Ke go bontsha tlhaolele magareng ga Bantsho le Basweu. (2)
- 7.13 Ke tlaa dira gore ke amogele batho kwa ntle ga go lebelela mmala le lotso lwa bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 8 (POTSO YA TLHAMO)****OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Tthagiso e e reng leina le ya boreelelong/lebe seromo ke boammaaruri gonne re fitlhela maitsholo, dimelo tsa baanelwa le ditiragalo tse ba di dirang di nyalana le maina a ba a teilweng go supa fa leina le roma.
- Go le gantsi fa ngwana a bidiwa Motlalepule, e a bo e le ngwana yo o tshotsweng fa pula e na. Pula e, e ka tswa e le ya matlakadibe, ya medupe kana merwalela gonne e senya e bile e gogola sengwe le sengwe. Leina la ga Motlalepule le ile boreelelong ka re bona mathata a a mo tletseng jaaka pula ya matlakadibe. Mosimane wa tedu tsa katse o neseditse Motlalepule pula ya mathata a a seng kana ka sepe ka go mmeteletelela. Go supa fa leina le roma, Motlalepule o feleletsa a imile ngwana wa dikgora yo o neng a feleletsa a mo tlohetse bolwetse jwa pelo gammogo le jwa tlhogo go fitlha a di tlotla le badimo. Thandi le basetsana ba difoete re ba tshwantsha le pula ya matlakadibe ka ntlha ya letlhoo le ba neng ba na le lona mo go Motlalepule. Ba ne ba mo logela maano a go mo ketefaletsa botshelo ka ntlha ya lefufa la bona.
- Bokao jwa leina, Omphile bo ile boreelelong ka Motlalepule e bong mmaagwe a le mo file go kaya fa a lebogela Ramasedi gore o mo file lekgabunyana. Ga go kgathalesege tsela e Omphile a tlileng ka yona gonne ngwana e le mpho e e botlhokwa thata mo matshelong a rona. Go supa fa leina le roma, ke nnete gore Rramasedi o abetse Motlalepule Omphile ka e ne e le ena motho wa bofelo yo a neng a na nae mo nakong ya khularo ya gagwe. Go bonala sentle gore o ne a mo golola mo matsading a a neng a le mo go ona ka pelo e ne ya wela gonne mmatla sa gagwe a se bone.

- Leina Modise le ile boreelelong gonne o ne a nna modisa wa ga monnamogolo Ofentse ka a ne a sa bolo go nna a tlhoka mothusi ka dingwaga tsa gagwe di ne di setse di ile. Go supa fa leina le roma, Modise ga a ka a nna modisa wa leruo la ga rraagwe fela, mme o ne a tsaya gape maikarabelo a go mo tlhokomela le go mo ema nokeng ka dinako tsotlhe jaaka go ne go tlhokega.
- Monnamogolo Ofentse leina la gagwe le a roma ka le nyalana le se se diragalang. Selo sa ntlha, se a se fentseng, ke go ithuela ngwana yo o nang le maikarabelo jaaka Modise. Go le gantsi bana ba ba ithuelwang ba tla ba na le mekgwa e e farologaneng, mme seo ga se a ka sa diragala ka Modise.
- Monnamogolo o fentse, gonne Modise o ne a le bonolo le go sekegela ditaello tsa gagwe tsebe. Ka ntlha ya se, o ne a se ka a mo dira modisa jaaka a ne a akantse, mme a mo naya le tšhono ya go mo isa kwa sekolong jaaka a ne a dirile ka bana botlhe ba gagwe le ba bangwe mo motseng ka ngwana sejo a tlhakanelwa.
- Leina Badirele le kaya gore kgosi e ne ya ineela go direla morafe o e o eteletseng pele ka botswapelo le botshepegi. Go supa fa mekgwa le dimelo tsa baanelwa di nyalana le maina a bona, kgosi Badirele o ne a nna mabogodika mo morafeng wa gagwe ka maitlhomo a go o direla.
- Fa batsadi ba ne ba gana bana ba ya sekolong, o ne a bitsa kopano ka ntlha ya fa a ne a itse botlhokwa jwa thuto le go sa ikakanyetse a le esi, mme a direla morafe wa gagwe gore go nne le tlhabologo ka thuto e bula dikgoro tsotlhe.
- O ne a supa boineelo le botswapelo jwa go bona bana ba ga Rantsho ba tswelela pele, mme morago ga kopano ya gagwe le batsadi, diphaposiborutelo di penologe. Seno ke sesupo sa gore leina le ya boreelelong gonne ka ntlha ya thotloetso le go direla ga ga Badirele, bontsi jwa batsadi ba simolola go romela bana kwa dikolong.
- Leina la ga Matlakala le ile boreelelong ka mo malobeng bana ba ne ba na le maitseo, mme ba sa bue le batsadi jaaka fa ba rata. Re bona Matlakala a laela Seagile rraagwe, mme a sa mo kope ka a ne a mo tsholeleditse lentswe la gore o batla go boela sekolong a lebagantse matlho le rraagwe. Ga a kope rraagwe mme o mo laela gore a rekise dikgomo kgotsa a ye go adima madi kwa kgosing.
- Leina le, Matlakala ile boreelelong ka a ne a fetoga go nna matlakala tota ka go tshwenya rraagwe e bile a sa batle gore a mo ikgatolose.
- Seagile o ne a tlhoka kagiso le boikhutso ka ntlha ya ga Matlakala. Gantsi ga go kgonege go ka itshokela matlakala o lebane nao, o tshwanelwa ke go a feela gore go nne phepa mo ntlong. Se, se netefadiwa ke Seagile a tsibogela kopo kana boipiletso jwa ga Matlakala ka go itebaganya le kgosi e e neng ya mo thusa. Matlakala o tshwentse batsadi ba gagwe go fitlhela ba tsibogela se a neng a se batla. Go sa arabisane sentle le Seagile ke sesupo sa gore leina Matlakala le a roma. Seno ke sesupo sa fa leina le roma.

[25]

POTSO 9 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**OMPFILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

- 9.1 Kwa Olanti/ kwa kgodisetsong/legaeng la bana (1)
- 9.2 Ba ya go ithuela ngwana wa mosimane/ba ya go ipatlela ngwana wa mosimane yo ba ka mo godisang. (2)
- 9.3 Bana ba a tshega
Bana ba thuma mo metsing
Ba ne ba ja mokaragana
(Di le PEDI fela.) (2)
- 9.4 Gore fa go na le mongwe wa baaki yo a ka tswang a mo itse, a mo kope gore a se ka a rothisa mmutla madi. (2)
- 9.5 Motlalepule o ne a mo gaisa ka bontle.
Motlalepule o mo ntshitse mokgele mo dinaleng.
Bontsi jwa basetsana ba kwa difoleteng ba ne ba simolola go mo ila.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 9.6 Bontshonyana.
Bosesane.
Bokhutshwane.
(Di le PEDI fela.) (2)
- 9.7 Lefufa la ga Thandi mo go Motlalepule ka a ne a mo gaisa ka bontle le ne la dira gore a mo rulaganyetse lekau la tedu tsebeng go mmeteletelela, mme se se dira gore Motlalepule a nne le mpa ya dikgora. (2)
- 9.8 MmaMosidi o ne a sa lape go batlana le ngwana wa gagwe ka ntlha ya fa mosadimogolo Malebela a ne a mo neile tsholofelo ya gore o tlaa bona ngwana wa gagwe tsatsi lengwe, fela ga a kitla a mo itse. (2)
- 9.9 Borume o na le seabe mo tswelletsong ya ditiragalo ka a ne a rotloetsa bagolo go isa bana ba bona sekolong, mme re bona ba ya go tswelletsa dithuto tsa bona kwa sekolong sa ga Madolo, Modise a feleletse a dira kwa Lekgotleng la Baitiredi ka a ne a rutegile. (2)
- 9.10 Ee – go siame ka ntlha ya gore o ne a bolokesebile kwa legaeng la bana ka ke ise ke kgone go ikemela mo botshelong.
Nnyaya- ga ke a tshwanela gonne ngwana yoo a tlhoka go godisiwa ke mme yo a mo tshotseng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.11 Setlhogo se nyalana le ditiragalo gonne mokwadi a dirisitse maina a mararo a moanelwamogolo go sedifatsa ditiragalo. Motlalepule o ikgomotsa ka gore mosimane yo a mmeteletseng o mo file mpho, mme kwa sekolong sa ga Madolo a ipitsa Umphi (e leng khutsafatso ya ga Omphile), kwa bokhutlong o bidiwa Modise ka a ne a disetsa monnamogolo Ofentse. (2)

- 9.12 Mokwadi o ne a leka go kopanya rre le morwae (RraModise le Modise) go motololela phoso e a e dirileng ya go betelela Motlalepule./Go phedisa RraModise bokete ka go mo nyadisa mosadi yo o sa tsholeng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 9.13 Nka netefatsa gore ga ke fitlhele batho sepe gore ba tle ba kgone go nthusana fa ke le mo mathateng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**POTSO 10 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

MASEGO – G Mokae

- Tlhagiso e e reng leina le ya boreelelong/lebe seromo ke boammaaruri gonne re fitlhela maitsholo, dimelo tsa baanelwa le ditiragalo tse ba di dirang di nyalana le maina a ba a teilweng go supa fa leina le roma.
- Fa go twe Goabaone, go tewa gore tsotlhe tse re nang natso, ga se ka ntlha ya thato ya rona mme re di abetswe ke Ramasedi. Bokao jwa leina Goabaone le ile boreelelong gonne ena le mogatse e bong Kgabo Motsepe ba ne ba tlhokafalelwa ke bana ba babedi pele go belegwa Masego mme Ramasedi a ba abela mosetsanyana a le esi e bile a le bothale. Ka ntlha ya bothale boo, o nna le lesego la gore Rre Selamolela le Rre Kgotle ba mmatlele sekolo se segolwane gore a nne le isago e e phatsimang gonne ba ne ba sa ikakanyetse ba le bosi.
- Leina Masego le ile boreelelong gonne o ne a le lesego ka a ne a tshelela batsadi ba gagwe. Go supa fa leina le roma, o ne a nna le lesego ka go tshagofadiwa ka ngwana yo o bothale e bong Sello yo ka ntlha ya tshegetso ya bathapi ba gagwe e neng ya nna ngaka ka ba ne ba mo tlogelela madi a go mo ruta fa ba ne ba boela kwa moseja. Sello o ne a isa mmaagwe kwa moseja ga mawatle.
- MmaSontaga ke leina le le sekametseng thata mo go direng tshiamo le tolamo. Rre Kgabo Motsepe o ne a utlwa bothoko ba ntho morago ga gore morwadie e bong Masego a busediwe gae ka ntlha ya fa a ne a imile. Go supa fa leina la ga MmaSontaga le ile boreelelong o ne a tsereganya ka go timola bogale jwa ga kgaitsadie ka go tsaya Masego go tla go nna nae gore a nne gaufi le bookelo. Morago ga go belega, o ne a mmatlela tiro kwa Bajuteng ba a neng a ba direla e bong *Sol le Cathy Lazar*.
- Leina la ga Sello le ile boreelelong ka ntlha ya gore go belegwa ga gagwe go ne ga tlholela batho ba le mmalwa mathata. Rre Kgabo Motsepe o ne a lela selelo sa mahutsana ka ntlha ya go ima ga ga morwadie Masego ka a ne a sa bolo go itshokela tsholo makgwakgwa ya ga mongwaage, fa fela a ka bona Masego a na le isago e e phatsimang. Mmaagwe le ena o ne a amega mo go seng kana ka sepe ka a ne a sa itse gore o tlile go pota Kgabo ntlheng efe.
- Go supa fa leina le roma, go tsholwa ga ga Sello go ne ga tlisetsa Masego matlhotlhapelo ka a batlile go tsaya botshelo jwa gagwe le jwa ga mmaagwe gonne rraagwemogolo a ne a teketa mmaagwe mo go utlwisang bothoko. Lebaka le lengwe gape ke la gore, ngwana fa a tsholwa go nna boitumelo, mme fela ga go a ka ga nna jalo mo go Masego ka morwae e le ngwana wa petelelo, mme e bile a mo kgaoletse diphuka tsa go fofa ka a ne a filwe maboko go utlwala.

- Melato sefane sa gagwe se ile boreelelong ka ntlha ya maitsholo le mekgwa ya gagwe ya go betelela Masego ka a ne a ganane le kopo ya go ratana nae. Leina la gagwe le a roma ka se, se mo dira molato ka go ipagololela mogodu mo go Masego fa ba ne ba ile dikgaisanong tsa mmimo. Maina a tota a ile boreelelong. [25]

POTSO 11 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

MASEGO – G Mokae

- 11.1 Ntsime Molato (1)
- 11.2 Le Masego a neng a betelelwa ka lona fa ba ne ba tsere loeto lwa sekolo. (2)
- 11.3 O ne a batla gore Ntsime a tshole sebaka gore a tle a kgone go bona katlego ya gagwe mme a se e tlhakanele le ena.
O ne a batla gore a atlege mo matlhong a gagwe, mme a se kgone go ipela ka ena mo ditsaleng tsa gagwe. (2)
- 11.4 Gore a ka bo a tsentse botshelo jwa gagwe mo kotsing fa barutwana ba ka bo ba sa mo utlwelela/ba ka bo ba mo tlhakantse le Melato ka ba ne ba ithaya gore ke badiramogo ba ba leng kgatlhanong le dikgatlhegelo tsa balwelakgololosego/ba ka bo ba bolaile Molato, mme ga bonwa ena molato jaaka moeteledipele.
(Ntlha e le NNGWE fela) (2)
- 11.5 Kodu e e maatla.
Letshwao la botsalo.
Go katoga monyo.
Mmele o o agegileng sentle.
(DI le PEDI fela) (2)
- 11.6 O ne a le ditedutedu tse ditshweu tse di tlhamuketseng
O ne a na le mmele/a nonne (2)
- 11.7 Bosetlhogo jwa gagwe bo tlhakatlhakantse matshelo a bathobantsho/ bo ba fetotse babolai le disenyi jaaka Motsepe a bolaile le badiri ba fisitse polase. (2)
- 11.8 Rre Kgabo o ne a batla gore *base Schalk* a tlamele ngwana wa ga *Lisbeth* morwadie Tsawe, mme seno sa tsosa ntwana. (2)
- 11.9 Tshegetso ya gagwe mo go Masego e dira gore botshelo jwa ngwana/jwa ga Sello bo bolokege a tsholwe mme se, se tswelotse ditiragalo. (2)
- 11.10 Nnyaya – ga go a siama gonne batsadi ba go batlela bokamoso mme go boela gae o imile go ka ba roba dipelo.
Ee – go siame ka gore fa pholo ya ngwana le mmaagwe e ka tswa e sa siama, go ka tlhokega gore a bo a le kwa gae./Ngwana fa a le mo mmeleng o tlhoka tlhokomelo ya batsadi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko) (2)

- 11.11 Ee – setlhogo sa padi se nyalana le ditiragalo ka e le 'Masego' mme re bona ditiragalo tsotlhe di dikologa mo go ena jaaka moanelwamogolo, a feleletsa a bone katlego ka Sello. (2)
- 11.12 Ke go gatisa mo morerong wa tlhaolele ka go bontsha mokgwa o mapodisi a neng a bolaya bathobantsho ka teng/o ne a leka go senola bosetlhogo jwa puso ya tlhaolele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 11.13 Ke tlaa dira gore ke laole maikutlo a me gore ke se bolae gonne motho mongwe le mongwe a na le tshwanelo ya go tshela./Ke tlaa laola maikutlo a me gore ke se itseele molao mo mabogong ka go ipusolosetsa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo****POTSO 12 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo

- Tlhagiso e e reng leina le ya boreelelong/ lebe seromo ke boammaaruri gonne re fitlhela maitsholo, dimelo tsa baanelwa le ditiragalo tse ba di dirang di nyalana le maina a ba a teilweng go supa fa leina le roma.
- Leina la ga Kgosi Kgololo e bong Obakeng le ile boreelelong gonne batsadi ba gagwe ba le mo teile ka maikaelelo a go rorisa Modimo ka ntlha ya mpho e a ba abetseng yona. Kgosi e ne e tlotlwa le go tlotlomatswa ke morafe wa yona ka e ne e le motho wa setso, mme gape a ikamanya le sešwa. Ke ka moo re bonang kwa bokhutlong a letlelela Matsetseleko go nyala morwadie ntswa e se wa madi a segosi. Seno ke sesupo sa gore leina le a roma gonne kgosi e roriswa le go bakwa ke morafe wa gagwe ka a se na kgethololo epe.
- Sefane Kgololo se ile boreelelong ka morafe o ne wa gololosega mo kgatelelong ya banna ba lekgotla ba ba neng ba itirile dikgosi. Morafe o ne wa gololosega ka Kgosi Kgololo a ne dumelela ditlhabologo mo motseng.
- Leina le a roma gonne Masedi e nnile lesedi mo go mogatse gammogo le morwadie Palesa. O nnile lesedi mo go morwadie gonne maitsholo a gagwe a ne a tsepame go gaisa a basetsana ba bantsi ba bantle jaaka ena. Re bone gape bokao jwa leina le fa a sedifaletsa mogatse tsela tebang le porojeke ya tsa magae le tlabololo e e neng e tlhomiwa fa a ne a gakolola mogatse go ya go ikutiwela kwa dikantorong tsa puso ka go ne go na le ketsaetsego mo morafeng.
- Leina la ga Rre Kgori le ile boreelelong ka Setswana se re, kgori e bona lee, lerapo ga e le bone. Rre Kgori o ne a bonela morwae isagwe e e tsabakelang fa fela a ka tsena mo ditlhakong tsa gagwe fa a rola tiro. Mo go ena, tiro e, e ne e le ya maemo ka a ne a tlotlwa le go boifiwa mo motseng, mme a eletsa fa morwae a ka sala a tlotlomadiwa mo khularong ya gagwe.

- Go supa fa leina le roma, o ne a sa bone lerapo le le mo dikaganyeditseng ka go pateletsa morwae tiro e e neng ya mo tlholela go ngweega ka a ne a na le ditoro tsa gagwe. Tiragalo e, e nnile le ditlamorago tse di sa jeseng diwelang gonne lelapa la boorraKebapetse le ne la welwa ke leru le lentsho. Matsetseleko o nna le difatlhi tse di seng kana ka sepe gonne batsadi ba ne ba mo hupile ka pelo. Mo letlhakoreng le lengwe, batsadi le bona ba sala ba ngomogile dipelo ka ntlha ya fa ba sa itse fa morwa wa bona a santse a tshela kgotsa nnyaya. Rre Kgori o kubugelwa ke bolwetse, a bo a tlhokofala le go bolokwa morwae a se mo gae. Go supa fa leina le roma, a sa bona lerapo ka a ne a pateletsa ngwana bogotsamolelo.
- Leina Matsetseleko le ile boreelelong ka mosimane wa kwa dikgweng a ne a dira sengwe le sengwe jaaka leina la gagwe le ne le kaya. O ne a tsoga moso mongwe le mongwe, kwa ntle ga go tlhabelwa ke letsatsi mo dikobong go ya go tlhola dihutshana. Tiro e, o ne a e dira ka botswapelo gonne a ne a sa tsosiwe ka a ne a itse gore go matshwanedi go tlhokomela boswa jo e leng jwa gagwe.
- Fa a goroga kwa ga Rre Segonyamatlho o feta a tswelletsa bokao jwa leina la gagwe. O direla Rre Segonyamatlho ka boineelo le botshepegi mo lebenkeleng la gagwe. Mongwaagwe o feleletsa a roletse tiro yotlhe mo magetleng a gagwe ka ntlha ya go dira ga gagwe ka matsetseleko.
- Fa a fitlha kwa moepong wa Matikiri o bona tlhatloso go ise go ye kae gammogo le go bona tšhono ya go ya go tlhatlhelwa dithuto tsa mafaratlhatlha a motlakase ka ntlha ya go se itebe dinala, mme a dira tiro nngwe le nngwe ka manontlhotlho.
- Leina la ga *Bra Boots* le lona le ile boreelelong. Senokwane fa se ne se gana ka nnete o ne a se tsosa fa fatshe ka butshe gore se feleletse se ipobola. Leina la Sebogodi le lona le a roma fa re bona a bogola batho ka go ba botsa dipotso tse dintsintsi.
- Leina la ga Baagileng le senotse maitsholo a gagwe gonne a ne a leka go thuba botsala jo bo neng bo rena magareng ga Mmathapelo le Palesa a sa bone gore ba agile eng. Tota le sefane sa gagwe se a bua gore Bothobokae gore e re kgosi e go romile wena o itirela tsa gago ka ntlha ya go fatlha ke mesese. Ditiro tse a di dirileng di nyalana tota le leina le sefane sa gagwe go supa fa leina le ya boreelelong.
- Malebotsa Mogorosi o diragaditse bokao jwa sefane sa gagwe ka go naya Mmathapelo tshedimosetso ya gore Baagileng o ile kae.
- Leina la ga Palesa le tota le ile boreelelong ka ntlha ya bontle jwa gagwe jo bo ka tshwantshiwang le ditšheše. Ditiro tsa gagwe di ne di le dintle jaaka leina la gagwe ka re mmona a na le dikgakololo tse dintle tse a neng a di naya rraagwe gape re mmona ena le Mmathapelo ba thusa baithuti ba bangwe ka lenaanetsiboso la bolwetse jwa *HIV/AIDS*. Palesa o ne a dira bontle mo dithutong tsa gagwe le mo dikgaisanong. E ne e le sekgantshwane sa batsadi ba gagwe.
- Rebafilewe le Remofilwe e ne e le bana bao batsadi ba bona ba ba boneng ba sa ba solofela morago ga go tlhokafala ga ba ba belegweng pele ga bona. Bana ba, ba ne ba atlega mo dithutong ba bo ba ya moseja. Ba ne tota e le bana ba ka bona re re reng batsadi ba ba abetswe ka ntlha ya go tshela ga bona le maitsholo a bona. Seno ke sesupo sa fa leina le roma.

[25]

POTSO 13 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

- 13.1 Kopadilalelo *City Lodge*. (1)
- 13.2 O ne a tlile go kopana le Baagileng yo a neng a tlile go emela batsadi ba gagwe mo dikgaisanong tsa dikganetsano. (2)
- 13.3 O ne a tshwarwa ke kgakge/a tlaela/puo ya pala go tswa ka dipounama. A utlwa pelo ya gagwe e ubela godimo gore a be a utlwe e tsipiwa ke setlhabi/madi a gagwe a taboga ka lebelo le le sa tlwaelegang. (Di le PEDI fela) (2)
- 13.4 Go bona mosetsana a menola dikakanyo tsa gagwe./Go bona maikaelelo a ga Palesa ka tsa bokamoso a mo fetola dikakanyo./Ke fa a lemoga gore go ile go nna thata mo go ena go tsietsa Palesa/go ne go ya go nna thata mo go ena go faposa Palesa mo dikakanyong tsa gagwe/ (2)
- 13.5 O ne a mo tsetse dikgang tse dintsi tsa kwa Phiritshweu. O ne a mo tlhalosetsa gore ke goreng batsadi ba gagwe ba sa kgona go tla moletlong wa gagwe. (2)
- 13.6 O montle
O katogile monyo/o moleele
Meriri e mekhutshwane
O mofitshwana
Nko e e lenono
Matlho a a kgolokwe
Molomo o monnye
Sefatlhego se se borethe
(Di le PEDI fela). (2)
- 13.7 Go reetsa/go tsaya dikgakololo ga ga Kgosi Kgololo go dirile gore go nne le ditlhabololo, mme se sa dira gore kwa bokhutlong sešwa se fenye setso. (2)
- 13.8 Kelogile o ne a bona fa letsholo la makanyane le tlile go senya nako. (2)
- 13.9 Ke ena a neileng Mmathapelo motlhala wa gore Baagileng o ile kae mme se, sa kgaoletsa se Palesa le Baagileng se ba ka bong ba ne ba se dirile, mme sa khutlisa botsala jwa ga Mmathapelo le Palesa kgotsa Matsetseleko le Palesa. (2)
- 13.10 Nnyaya – ga o a tshwanela go ineela mo monneng ka tsotlhe tse o nang le tsona a sa go nyala ka ntlha ya fa banna ba se na thwadi ba bonwe ke mmamariga/dithuto di tshwanetse go tla pele e seng monna yo a ka go senyetsang nako fela. (2)

- 13.11 Ee se nyalana le tsona – e le fa re bona Matsetseleko, moanelwamogolo, a tlhoka yo o ka mo thusang fa rraagwe a mo tlhaba ka mmutlwa jaaka a ne a batla go mo pateletsa go nna mogotsamolelo mme ena a na le maikaelelo asele.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.12 O mo naya mawelana a basimane gore a baakanye se se diragetseng sa go re Matsetseleko e se wa bogosi, a nyale Palesa a bo a feleletse a tsaya bogosi jwa motse wa Phiritshweu./Mokwadi o leka go busetsa bogosi jwa Phiritshweu tlotlo ka go nna le bajaboswa ba ba maleba.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 13.13 Ke tlaa netefatsa gore fa ke na le bana ke se ka ka ba pateletsa go dira se se batlwang ke nna, mme ngwana a itlhophele se a se ratang./ka go tshegetsa bana ba me fa go na le sengwe se se ba tshwentseng.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

[25]

DITLHANGWA TSA SETSO**POTSO 14 (POTSO YA TLHAMO)*****DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

- **Mmutla le Tholo**
- **Kgosi Modisakgomo Molelekwa Mabe**
- Bakwadi ba ditlhangwa tse pedi tse ba atlegile mo go re bontsheng fa phenyo/ tumo e sa tle ka nonofo ya mmele fela, mme e tla ka go dirisa botlhale.
- Se, se raya gore ga go tlhokege gore batho ba ba dirisang botlhale ba nne le mebele e mekima, e e siametseng dintwa. Tlhagiso e, e netefadiwa ke naane ya ga Mmutla le Tholo le leboko la ga Kgosi Mabe ka seane se se reng 'ga go tume di melala'.
- Bakwadi ba babedi ba, ba atlegile go bontsha fa ntwā e sa lowe le go fenngwa ka dikgoka fela, mme go dirisiwa botlhale.
- Mo naaneng ya ga 'Mmutla le Tholo' Mmutla e leng phologolo e nnye, o dirisa matlhajana a gagwe. Ka go itse fa Dimo a bogisa diphologolo tse dingwe, o ne a loga leano la go dirisa Tholo go mo ntsha mo mokgweng wa go bogisa diphologolo, ka go mo lopa go tlhaba Dimo ka dinaka tsa gagwe tse di bogale, ka a ne a boifiwa ke diphologolo tse dingwe.
- Ka Mmutla e ne e le letsipa, o kgonne go falodisa diphologolo tse dingwe mo dipharagobeng tse di neng di di lebane ntswa a le monnye mo go tsona.
- Botsipa jwa ga Mmutla bo mo rotloetsa go logela Tholo leano la boferere le fa ba ne ba ntshana se inong.
- Mmutla o dirisa bofefo jwa gagwe go kgona go gata mmogo le Tholo go ya kwa go Dimo.
- Mmutla o lemoga Dimo kwa pejana, mme o raya Tholo a re a se ka a atamela gone fa Dimo a ka thanya mo borokong, a ka ba gaila botlhe ka nakonyana e khutshwane. Mmutla o dira jaana gore Tholo a se ka a mmona fa a thaisa Dimo ka motshitshi wa dinotshi, mme morago a boela kwa go ena.
- Mmutla o simolola go opela dipina tse di galefisang Dimo ka di kaya fa Tholo a sa mo tshabe, e bile a ka mo tlhaba ka dinaka tse di bogale.
- Go tsoga ntwā e e matlhomahibidu magareng ga Dimo le Tholo fa Mmutla ena a tswelletse go opela dipina tse di gwetlhang ntwā. Tholo o fosa Dimo ka lenaka, mme o tlhaba setlhare, Mmutla o rotola matlho fa a bona tiragalo e.
- Lenaka la ga Tholo le simolola go gola le go ithathelela ka Dimo le Mmutla. Dimo o makala thata fa Mmutla ena a tetesela go fetisa selekanyo. Mmutla ka matlhajana a gagwe o feleletsā a lomisitse Dimo ka dinotshe fa Tholo ena a bofeletswe ke lenaka la gagwe mo setlhareng.
- Mokwadi o dirisa diphologolo tse dinnye jaaka boMmutla go supa fa batho ba ba bokoa kgotsa ba ba nyatsegang ba ka dirisa botlhale le maano go itshireletsā mo go ba ba dikgoka.
- Mmoki o godisa semelo sa ga kgosi Mabe gore le fa a le monnye ka seemo, fela ka semelo o a tlotlega. Kgosi Mabe o ne a nyatsega ka seemo sa gagwe, mme ditiro tsa gagwe di itshupile ka go kgona go etelela morafe pele kwa ntle ga letsapa lepe. Le fa a ne a goletse fa fatshe, o ne a tshabega jaaka noga e go tweng mokwepa.

- Banna ba ne ba mmoifa thata, a tshabelwa mo 'tlhareng sa mmitlwa. Basadi ba ne ba boifa go mo seba. Masiela ona a ne a lela fa a utlwa leina la gagwe le umakwa. Mokgwasa wa gagwe o ne o sa utlwale, mme o boifiwa go tshwana le wa tau le nkwe. Se, se re bontsha fa go sa tume di melala.

[25]**KGOTSA****POTSO 15 (DIPOTSO TSE DI KHUTSHWANE)****DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe****NAANE: 'SETLHARE SA METLHOLO LE MOSADI' – CLS Thobega le ba bangwe**

- 15.1 Dianelabatho – baanelwabagolo ke batho le setlhare se mothofaditswe. (2)
- 15.2 Leina Dikgagamatso le amana le setlhogo ka le bua ka ga metlholo e e neng e dirwa ke setlhare. Dikgagamatso le metlholo ke makaelagongwe. (2)
- 15.3 Go nna ka matsogo./Go nna dinala di metsi. (1)
- 15.4 Go balabala/go bua letsatsi lotlhe. (2)
- 15.5 Kgomo e tshwarwa ka dinaka, motho ka loleme/Le fa o ka e buela lengopeng, magokobu a go bona./Maaka a dinao dikhutshwane. (2)
- 15.6 A tlogele go bua maaka ka batho ba a tshelang nabo gone ditlamorago tsa teng ga di a siama.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 15.7 Re tshwanetse go efoga go jaka ka loleme gone go na le ditlamorago tse di sa siamang/nka se bue maaka ka a le maoto makhutshwane.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

LE**LEBOKO: KGOSI MOLEFI K PILANE – MOM Seboni le EP Lekhela**

- 15.8 Thoriso - le boka Kgosi Molefi Pilane. (2)
- 15.9 E batle morafe wa yona o o phatlaletseng le lefatshe. (2)
- 15.10 Go gatelela go phatlalala ga baagi ba ga Kgosi Molefi Pilane. (2)
- 15.11 Ke gore morafe o a nyelela/o a phatlalala. (2)
- 15.12 Ba latlhile setso/Ba latlhile malapa/Ba latlhile maina a bona/Ba tlhoka diaparo. (2)
- 15.13 Ke ithutile gore kgosi, thothobolo, e olela matlakala - kgosi ke yona e rwalang mathata a morafe wa yona, ka jalo re tshwanetse go isa mathata a rona kwa kgosing go a re thusa. (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 16 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokuu

- Ke boammaaruri gore motho, ka ntlha ya semelo sa gagwe, o ka tsena mo mathateng, o bo o tsenya ba bangwe jaaka go tlhagelela ka badiragatsi mo teramakhutsweng ya Metlholo ga e fele.
- Go tlhoka maikarabelo ga ga Seponono go mo sasankisa masigo le mosimane e tswa a tlogetse bana ba bannye le batsadi go dirile gore a eme le Pule mo lebotaneng la ga Ramoopampa ka mafitshwana, e tswa bagolo ba gagwe ba mo romile kwa Naledi. Maitsholo a, a mmaketse go longwa ke ntšwa mo maragong.
- Maaka a ga Seponono a go se bue nnete ya gore ntšwa ya ga Ramoopampa e mo lomile a le kae e bile a dira eng, a feleleditse a tsentse batsadi ba gagwe matlho fa ba utlwa Ramoopampa a bua nnete ka se se diragetseng.
- Go tlhoka maikarabelo a lerato le le tlhamaletseng ga ga Pule le Seponono, go ba digela dingalo ka go longwa ke ntšwa.
- Pule le ena o supa go tlhoka maikarabelo ka go sia le go sa thuse gore Seponono o bona thuso e e maleba ya kalafi morago ga gore a lomiwe ke ntšwa ya ga Ramoopampa.
- Mokhonto o bonwa ke Ramoopampa a sa apara sepe e le ka ntlha ya bomatlhomantsi ba gagwe, ka a ne a ikutswa le mosadi wa monna mongwe kwa Porotiya. Se se mo tliseditse matlhabisa ditlhong.
- Manaila o tlhoka maikarabelo jaaka motho yo mogolo, o ratana le Mphodi ntswa e le ngwana wa sekolo. Se se dirile gore a lebege jaaka monna yo o sa ikanyegeng mme Mphodi ena a lebiwe e le sethuba malapa a batho.
- Morwadi ka ntlha ya botagwa le go nna matlhomantsi ga gagwe, o welwa ke dingalo tsa go bolaisiwa thupa ke Ramoopampa ka a mo fitlhetse a robetse mo segotlong sa gagwe ntle le tetla.
- Lenyatso le makgaga a ga Morwadi le tsona di dirile gore a welwe ke dingalo ka a di dirisitse fa a bua le Ramoopampa.
- Ramoopampa le ena o iphitlhela a welwa ke dingalo tsa go tlhobaela le go seka ka ntlha ya maitsholo a batho ba a tshelang le bona mo tikologong ya gagwe. Maitsholo a badiragatsi ba teramakhutshwe e, a tsenya kgatelelo mo go balelapa la ga Ramoopampa ka mosadi a batla gore ba fudugele kwa *Houghton*.
- Maitsholo a a kailweng a badiragatsi ba teramakhutshwe e, a tota a ba baketse, mmogo le ba bangwe, ditlamorago tse di sa jeseng di welang.

[25]

POTSO 17 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

- 17.1 Kwa mmotšharing (1)
- 17.2 Ka ba ne ba ile go tlhophela Kgabele lekase. (2)
- 17.3 Mothulwe/Tshenye (1)
- 17.4 Batho ba itlhokisa tlhaloganyo ka ba tshameka ka madi a moswi.
Go dirisiwa madi a mantsi go reka lekase mme bona ba nna mo matikiring.
Ba epela madi otlhe/ba tsenya madi otlhe mo lebitleng. (3)
- 17.5 Loso lwa ga Kgabele le godisa kgotlhang ka go se na ditumalano magareng
ga bagaabo Kgabele le bagaabo Raesebo mabapi le gore a fitlhelwe kwa kae
ntswa a ne a ntsheditse bogadi. (2)
- 17.6 Bopelotshetlha, ka bagaabo Kgabele ba batla go ungwa go tswa mo
dithotong tsa ngwana wa bona ntswa a na le monna./Lefufa ka ba fufegela
gore Raesebo o ya go ja madi a ngwana wa bona. (2)
- 17.7 Ba ne ba re Raesebo o nna mo matikiring.
Ba ne ba re Kgabele ga a tswa kwa gae ka lesire.
Ba sa le ba adimile ngwana, ga a tsewa ka molao.
(Di le PEDI fela). (2)
- 17.8 Go nna megagaru le go tlhoka nnete ga ga Mmatšhatšhi go godisitse
kgotlhang ka ntlha ya gore o ne a tlhotlheletsa bana ba gagwe ka go se ba
neye dikgakololo tse di neng di ka ba thusa go rarabolola kgang ya poloko ya
ga Kgabele. (2)
- 17.9 Motšhankane o ne a tota nnete ya gore Kgabele o ne a tswetswe ke bogadi
botlhe e bile Nkele a sa ba kolote sepe mme, Kgabele o tshwanetse go
fitlhelwa kwa ga Raesebo. Se, se ne se rarabolola kgotlhang.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.10 Ke ne ke ka mo gakolola gore a tlogele Raesebo go direla mosadi wa gagwe
se a se ratang gonne a mo nyetse, a mo ntsheditse bogadi/gore a tswe mo
dikgannyeng tse di sa mo ameng ka e le tsa bagolo.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.11 Nnyaya – go ne go sa siama gonne Kgabele a ne a nyetswe a ntsheditse
bogadi ke Raesebo/o ne a na le matikiri ao a neng a dula kwa go ona.
Ee – go ne go siame gonne o sa le a adimilwe/ga a tsewa ka semolao.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 17.12 Ke ne ke tlaa isa kgang e kwa kgotlatshekelo gore ba e atihole./Ke ne ke ka
ba tlogela gore ba mmoloke go efoga dikgogakgogano gore ngwanake a
fitlhwe ka kagiso.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 17.13 Ke tlaa dira gore ke nne le makwalo a kgaoganyo ya dithoto gore yo mongwe le yo mongwe a itse se se mo tshwanetseng ka ke bone gore go na le go lwela madi/dithoto tsa moswi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.)

(2)
[25]**POTSO 18 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

GA SE LORATO – MJ Magasa

- Ke boammaaruri gore motho, ka ntlha ya semelo sa gagwe, o ka tsena mo mathateng, o bo o tsenya ba bangwe jaaka go tlhagelela ka badiragatsi mo terameng ya Ga se Lorato.
- Go nna tlhogo e thata le lenyatso ga ga Motsamai, go dirile gore a se reetse badiramogo le tsala ya gagwe fa ba mo kgalemelela go ratana le Angeline, mme a tsena mo mathateng a go latlhegelwa ke madi a a seng kana ka sepe. Se, se ne sa dira gore lelapa la ga Motsamai le tshela mo bohutsaneng le mo kutlobotlhokong.
- Go tlhoka maikarabelo le lerato le le tlhamaletseng ga ga Motsamai go mo digela dingalo ena le lelapa la gagwe. O tlhokomela dinyatsi tsa gagwe go feta mme a retelelwa ke go tlhokomela le go tlamela lelapa la gagwe. Gadifele ka ntlha ya se, o a mo tshwarisa.
- Go ratana kwa ntle ga ga Motsamai, go mo digile seriti le serodumo sa bonna le borre ka jaana mosadi le bana ba ne ba simolola go mo nyatsa le go sa mo tlotle. Maitsholo a, a amile Gadifele ka go mo fetola semelo mme a felelets a iponetse lekau le le mo latelang mo lapeng Motsamai a ntse a le teng.
- Bomatlhomantsi le go nna setlhogo ga ga Motsamai go dirile gore a tshidise lelapa la gagwe botlhoko, bana ba tlhoka rraabo a ntse a tshela. Bana ba tshela ka go kopelwa dijo le diaparo ke baagisane le go sotlwa ke ba bangwe kwa sekolong.
- Bofitlha jwa ga Motsamai bo mmaketse go nna sefalele mo tirisong ya madi a bo a tlhoka go nna le maipato a a utlwalang a gore a nne le maikarabelo a go tlhokomela lelapa.
- Bofafalele jwa ga Motsamai bo mo tsenya mo mathateng a go senya dikoloi tsa setlamo se a dirang mo go sona ka ntlha ya fa a ne a leka go itumedisa dinyatsi tsa gagwe. Motsamai o latlhegelwa ke tiro, e bile o tswa a se na sepe, ka madi a gagwe a duetse dikoloto le dikoloi tsa setlamo tse a di sentseng. Motsamai a boela ga gagwe a sa tshola sepe se a ka itshidising ka sona, ena le ba lelapa la gagwe. Motsamai o tlhokafala a se na tlhokomelo epe ya ba lelapa la gagwe, le ena tota a palelwa ke go itlhokomela ka a ne a se na madi.
- Boikgogomoso jo Motsamai a nnileng le jona fa a ne a le mo maratong le makgarebe a a farologaneng, bo thatafaditse dipelo tsa ba lelapa la gagwe gore ba bo ba mo tlole fa a tlhoka thuso ya bona.
- Go nna bonweenwee ga ga *Angeline* le *Suzan*, go dirile gore Motsamai a latlhegelwe ke dithoto tse a di dueletseng ka madi a gagwe gonne bobedi jo bo ne bo ntse bo itse gore o nyetse e bile o na le bana.

- Bosetlhogo ba ga *Angy* le *Suzan* bo ba ungwetswe go utlwala go tswa mo go Motsamai, fela ena ba mo koba jaaka ntšwa.
- Bomatlhomantsi jwa ga *Gladys* bo baketse Motsamai matsapa a gore Kefentse a mo leleke mo ga gagwe a bo a mo duedise R10000, morago ga gore Motsamai a tlhabolole ntlo le go epa metsi.
- Maitsholo a a kailweng a badiragatsi ba terama e, a tota a ba baketse, mmogo le ba bangwe, ditlamorago tse di sa jeseng di welang.

[25]

POTSO 19 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**GA SE LORATO – MJ Magasa**

- 19.1 Kwa toropong ya Tlhabane. (1)
- 19.2 Ke ka ntlha ya fa a ne a kobilwe ke *Suzan* morago ga go mo dirisa/A ngadile kwa ga gagwe ka ntlha ya go sa batle go amogela diphoso tsa gagwe. (2)
- 19.3 Kefentse. (1)
- 19.4 O ne a gakgamalela fa Motsamai e setse e le rre wa segolwane/yo o godileng.
Ke rre yo o setseng a le mo maemong a go ka nyadisa.
Moaparo wa gagwe o ne o supa fa e le motho yo o nang le mme yo o mo tlhokomelang/moaparo wa gagwe ga o bontshe a sotlegile. (3)
- 19.5 Matlhajana a ga Motsamai a godisa kgotlhang ka go atlega gagwe mo go rataneng le makgarebe mme a sotla lelapa la gagwe. (2)
- 19.6 Ke lerato le e seng lona gone Motsamai a rata makgarebe a gagwe otlhe, mme ona a sa mo rate, a mo ratela dithoto tsa gagwe/Motsamai o tlogetse lelapa la gagwe le sotlega mme a tlamela malapa a banna ba bangwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di eletlhoko). (2)
- 19.7 Gadifele o ne a sa tlhole a rata Motsamai.
Gadifele o ne a tlhoka motho yo o ka mo ratang/yo o ka mo tlhokomelang. (2)
- 19.8 Lenyatso la bona le dirile gore ba kgale rraabo ka mafoko a a dirileng gore a tsewelele pele ka go ratana kwa ntle, a tlise kgotlhang mo lelapeng. (2)
- 19.9 *Suzan* o tsena mo leratong le monna wa lelapa yo o mo rekelang bene le go mo agela lebenkele, mme morago o a mo koba. Se, se godisa morero wa terama e, e leng lerato le e seng lona. (2)
- 19.10 Ke ne ke ka mo gakolola go tlhopha mafoko fa a bua le bagolo/go tswa mo dikgannyeng tsa bagolo gone go sa tlotle bagolo e le go ipiletsa bomadimabe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.11 Nnyaya - Ke go itshenyetsa nako ka o se kitla o nyalwa./Ke go utlwisana mosadi le bana ba monna yo o ratanang nae botlhoko.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)

- 19.12 Ke ne ke ka ikopa maitshwarelo gonne go se sepe se nka tlholang ke se dira ka le madi a diphešene a ntswile diatleng./Ke ne ke tlaa itlhoboga ke amogele tshwetso ya bona ka ke le moipolai yo o sa lelelweng/ dilo ke di itirile.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- 19.13 Ke ka se dire bonyatsi/Ke ka utlwelela dikgakololo tsa batho fa ba nkgakolola.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko.) (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 80

KAROLO YA A: RUBORIKI YA TLHATLHOBO YA TLHAMO YA DIKWALO: POKO [10 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG	5–6	4	3	2	0–1
Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng katlholo le go tlhaloganya setlhangwa	-Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo -Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo lebokong -Go tlhaloganya setlhangwa le leboko go go manontlhotlho	-O bontsha go tlhaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle -Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha -Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse -Go tlhalogangwa ga mofutakwalo le leboko	-Thanolo e e lekalekanang ya setlhogo -Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo -Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha -Tlhaloganyo e e kwa tlase ya mofutakwalo le leboko	-Thanolo ya setlhogo e e sa kgotsofatseng -Ga go na dintlha dipe tse di tshegetsang setlhogo -Tlhaloganyo e e tlhaelang ya mofutakwalo le leboko	-Setlhogo ga se a tlhalogangwa -Ga go na bosupi jwa go dirisa leboko -Morutwana ga a kgona go tlhaloganya mofutakwalo le leboko
6 MADUO	4	3	2	1	0–1
KAGEGO LE PUO	-Popego e e lomaganeng -Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle -Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse -Gotlhelele ga e na diphoso tsa puo, mopeleto le matshwao a puo	-Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano -Kelelo ya ntlha ya ngangisano e kgona go salwa morago -Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse	-Go na le bosupi jwa kagego -Tlhamo e tlhoka kelelo e e bopegileng sentle ya tlhaloganyo le tomagano -Diphoso tse dinnye tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi	-Popego e supa thulaganyo e e fosagetseng -Dintlha tsa ngangisano ga di a rulaganngwa sentle -Diphoso tsa puo di a bonagala -Segalo le setaele tse di sa nepagalang	-E agegile bokoa -Diphoso tse di masisi tsa puo le setaele se se fosagetseng
4 MADUO					

ELA TLHOKO: Fa motlhatlhojwa a ikgatholositse diteng gotlhelele, mme a kwala tlhamo ya boitlhamedi, a diteng, Popego le Puo di abelwe 0 maduo.

KAROLO YA B LE C: RUBORIKI YA TLHATHOBO YA DITLHAMO TSA DIKWALO: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO LE TERAMA [25 MADUO]

Ditlhokego	Phitlhelelo ka dinaledi	Phitlhelelo ka matsetseleko	Phitlhelelo ka tekano	Phitlhelelo e e tlhaelang	Ga a fitlhelela
DITENG	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>Thanolo ya setlhogo Ngangisano e e tseneletseng, katlholo le go tlhaloganya setlhangwa</p> <p>15 MADUO</p>	<p>-Tsibogelo ka dinaledi: 14–15</p> <p>-Tsibogelo e e manontlhotlho: 12–13</p> <p>-Thanolo e e tseneletseng ya setlhogo</p> <p>-Motseletsele o o itumedisang wa dintlha tsa ngangisano, di tshegediwa ka botlalo go tswa mo dikwalong</p> <p>-Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go go manontlhotlho</p>	<p>-O bontsha go tlhaloganya, gape o ranotse setlhogo sentle</p> <p>-Tsibogelo e e lekalekanang ya dintlha</p> <p>-Dintlha tse di utlwalang tsa ngangisano, fela ga se tsotlhe tse di tshegeditsweng jaaka go ne go tshwanetse</p> <p>-Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go a bonala</p>	<p>-Thanolo ya setlhogo e e mo magareng, ga se diponagalo tsotlhe tse di tlhagisitsweng ka botlalo</p> <p>-Go na le dintlha dingwe tse dintle tse di tshegetsang setlhogo</p> <p>-Dintlha dingwe tsa dingangisano di tshegeditswe, mme fela bosupi ga bo dumelesege ka metlha</p> <p>-Tlhalogantse bontlhabongwe jwa mofutakwalo le setlhangwa</p>	<p>-Thanolo e e tlhaelang ya setlhogo, ga go na le diponagalo dipe tse di tlhagisitsweng ka botlalo</p> <p>-Go dintlha di le mmalwa tse di tshegetsang setlhogo</p> <p>-Dintlha tsa ngangisano tse di maleba di dinnye thata</p> <p>-Go tlhaloganya mofutakwalo le setlhangwa go gonnye thata</p>	<p>-Setlhogo ga se tlhalogannngwe</p> <p>-Maiteko a a bokoa a go araba potso</p> <p>-Dintlha tsa ngangisano ga di dumelesege</p> <p>-Morutwana ga a kgona go tlhaloganya mofutakwalo kgotsa setlhangwa</p>
KAGEGO LE PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>Popego, kelelo e e tlhaloganyegang le tlhagiso</p> <p>Puo, segalo le setaele tse di dirisitsweng mo tlhamong</p> <p>10 MADUO</p>	<p>-Popego e e lomaganeng</p> <p>-Matseno le bokhutlo di manontlhotlho</p> <p>-Dintlha tsa ngangisano di agegile sentle</p> <p>-Puo, segalo le setaele di supa kgolo, di a kgatlhisa, di nepagetse</p>	<p>-Kagego e e tlhamaletseng le kelelo e e utlwalang ya ngangisano</p> <p>-Matseno, bokhutlo le ditemana dingwe di rulagantswe sentle ka tomagano</p> <p>-Kelelo e e utlwalang ya ngangisano</p> <p>-Bogolo puo, segalo le setaele di nepagetse</p>	<p>-Go na le bosupi jwa kagego</p> <p>-E a tlhaloganyega le go lomagana fela e na le diphoso</p> <p>-Diphoso di le mmalwa tsa puo, segalo le setaele tse di nepagetseng go le go ntsi</p> <p>-Bontsi jwa ditema di nepagetse</p>	<p>-Popego e supa thulaganyo e e fosagetseng</p> <p>-Dintlha tsa ngangisano ga di a rulagannngwa sentle</p> <p>-Diphoso tsa puo di a bonala</p> <p>-Segalo le setaele tse di seng maleba</p> <p>-Ditemana di fosagetse</p>	<p>-Go tlhokagala ga kagego go kgoreletsa kelelo ya ngangisano</p> <p>-Diphoso tsa puo le setaele se se fosagetseng di tlhola setlhangwa se se sa atlegang</p> <p>-Segalo le setaele tse di seng maleba</p>
SEELO SA MADUO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

- Dipharologanyo magareng ga maduo a Kagego, Puo le Diteng di se fete dielo tse PEDI.
- Karabo ya boitlhamedi e e ikgatholositseng diteng gotlhelele e abelwe 0 la Diteng le 0 la Puo le Kagego.